

Sopek, R. "The alcohol taxation system in European Union and Croatia". *Newsletter: An Occasional Publication of the Institute of Public Finance*, no. 76 (2013).

"Tax Policies in the European Union. 2020 Survey". *European Commission*. 2020. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. https://www.parliament.gv.at/PAKT/EU/XXVII/EU/01/00/EU_10006/imfname_10955678.pdf

"Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland, Norway and United King-

dom". 2021 Edition. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d5b94e4e-d4f1-11eb-895a-01aa75ed71a1/language-en>

Tetlow, G. et al. "Overcoming the barriers to tax reform : Report of Institute of Government". <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/overcoming-barriers-tax-reform.pdf>

"VAT rates applied in the Member States of the European Union Situation at 1st January 2020". *European Commission*. https://ec.europa.eu/taxation_customs/system/files/2020-10/vat_rates_en.pdf

УДК 336.71
JEL: G20; G29

УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

©2021 ЖУЛИН О. В.

УДК 336.71
JEL: G20; G29

Жулин О. В. Удосконалення ринку фінансових послуг у контексті забезпечення фінансової інклюзії

Метою статті є дослідження теоретичних, організаційних і методичних аспектів фінансової інклюзії; проведення аналітичних досліджень розвитку фінансової інклюзії та її впливу на добробут населення; формування рекомендацій для удосконалення ринку фінансових послуг за умов забезпечення фінансової інклюзії в Україні. Розглянуто теоретичні основи фінансової інклюзії та її складові, до яких запропоновано включити швидкість і безпеку отримання фінансової послуги, яка забезпечується за допомогою цифрових технологій, що є актуальним в умовах пандемії COVID-19. Проведені аналітичні дослідження фінансової інклюзії у світі та в Україні показали, що її рівень постійно зростає та є достатнім передумови, щоб її розвивати, включаючи у фінансовий ринок максимальну кількість населення, яке зможе отримати вигоди від використання фінансових послуг. У результаті аналізу розроблено рамку фінансової інклюзії, яка дозволяє виявити суб'єктів, які часто є мимоволі виключеними з ринку фінансових послуг – через низький рівень фінансової грамотності, низькі доходи або ж їх дискримінацію з боку фінансових інституцій. Важливим аспектом реалізації концепції фінансової інклюзії є мотивація користуватися фінансовими послугами, використовуючи для цього методи поведінкових фінансів, – не лише тих, хто вимушено виключений, а й тих, хто добровільно відмовився від їх використання. У роботі запропоновано рекомендації та інструменти щодо удосконалення ринку фінансових послуг, які підвищать рівень фінансової інклюзії, що сприятиме економічному зростанню, мобілізації заощаджень, їх збереженню та примноженню, впровадженню інновацій і розвитку підприємництва.

Ключові слова: ринок фінансових послуг, фінансова інклюзія, поведінкові фінанси, фінансові інституції, цифровізація, розвиток, фінансова грамотність.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-8-127-134>

Рис.: 7. **Бібл.:** 10.

Жулин Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний транспортний університет (вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, Київ, 01010, Україна)

E-mail: olga1715@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7247-3697>

UDC 336.71
JEL: G20; G29

Zhulyn O. V. Improvement of the Financial Services Market in the Context of Ensuring the Financial Inclusion

The article is aimed at studying the theoretical, organizational and methodical aspects of financial inclusion; conducting an analytical research on the development of financial inclusion and its impact on the welfare of the population; formation of recommendations for improving the financial services market in the conditions of ensuring the financial inclusion in Ukraine. The theoretical foundations of financial inclusion and its components are considered, the author suggests to enclose therein the speed and security of obtaining a financial service, which is provided with the help of digital technologies, which is relevant in the context of the COVID-19 pandemic. The carried out analytical studies of financial inclusion in the world and in Ukraine have shown that its level is constantly growing and there are sufficient prerequisites for its development, including in the financial market the maximum number of the population who will be able to benefit from the use of financial services. As a result of the analysis, a framework for financial inclusion has been developed that allows identifying entities that are often unwittingly excluded from the financial services market – due to low levels of financial literacy, low incomes or discrimination on the part of financial institutions. An important aspect of the implementation of the concept of financial inclusion is the motivation to use financial services, using behavioral finance methods for this – not only by those who are forced to exclude, but also those who voluntarily refused to use them. The publication proposes recommendations and instruments for improving the financial services market, which will increase the level of financial inclusion, which in turn will contribute to economic growth, mobilization of savings, their preservation and increase, introduction of innovations and development of entrepreneurship.

Keywords: financial services market, financial inclusion, behavioral finance, financial institutions, digitalization, development, financial literacy.

Fig.: 7. **Bibl.:** 10.

Zhulyn Olga V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Auditing, National Transport University (1 Omelianovycha-Pavlenka Str., Kyiv, 01010, Ukraine)

E-mail: olga1715@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7247-3697>

Міжнародний валютний фонд (МВФ), Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світовий банк, уряди та центробанки розвинутих країн і країн, що розвиваються, активно займаються дослідженнями інклюзивного розвитку економік і наголошують у своїх програмах на важливості розвитку фінансової інклюзії. Натепер 44 країни затвердили стратегію фінансового включення, а ще у 27 країнах світу вона знаходиться на стадії розробки. Забезпечення фінансової інклюзії також визначено як стратегічну мету НБУ, який виділив для фінансової інклюзії такі стратегічні цілі: підвищити доступ і рівень користування фінансовими послугами; посилити захист прав споживачів фінансових послуг; підвищити рівень фінансової грамотності населення. Регулятор має на меті розвивати платіжну інфраструктуру шляхом переведення операцій в електронні канали, емісії електронних грошей, проведення платежів з використанням мобільних пристроїв, поширення міжнародних і національних платіжних систем та інше.

Упровадження концепції фінансової інклюзії сприяє економічному зростанню, розвитку інновацій, мобілізації заощаджень, їх збереженню та примноженню, залученню довгострокових інвестицій у бізнес. Для забезпечення фінансової інклюзії фінансові послуги мають бути простими, безпечними, доступними, швидкими та вигідними. За останні кілька десятиліть фінансова інклюзія набула особливої актуальності, бо за умов високого розвитку технологій 38% дорослих у світі ніколи не використовували жодних фінансових послуг і продуктів [8]. Основною причиною низького попиту на фінансові послуги є низький рівень фінансової грамотності населення та нерозуміння фінансових продуктів і послуг споживачами, які водночас мають бути прийнятними, тобто відповідати фінансовому стану клієнта та його фінансовим потребам, знанням, досвіду, бути зручними, доцільними, прозорими та сприяти його добробуту.

Вперше офіційне оприлюднення поняття фінансової інклюзії відбулося на Конференції Глобального партнерства з фінансової інклюзії (*Global Partnership for Financial Inclusion – GPFII*). Фондаторами концепції є: Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS), Комітет з питань платіжних і розрахункових систем (CPSS), Міжнародна асоціація страховиків депозитів (IADI), Міжнародна група з питань фінансових дій (відмивання коштів) (FATF) і Міжнародна асоціація страхового нагляду (IAIS). Вони стверджують, що підґрунтям фінансової інклюзії є право дорослого працездатного населення на користування кредитами, платіжними системами, депозитами, страхуванням та іншими послугами фінансового ринку. Водночас ООН і Світовий банк [7] акцентують увагу на тому, що фінансові продукти та послуги повинні бути надані якісно та вчасно офіційними представниками, а також

бути доступними для всіх верств населення, незважаючи на рівень доходів, місце проживання користувача послуг, мати лояльну цінову політику, задовольняти вимоги домогосподарств і підприємств незалежно від форми власності [8; 9]. На думку CFI (*Center for Financial Inclusion*), учасники фінансового включення повинні мати гарантії вільного та якісного доступу до всього спектра фінансових послуг, які мають надаватися у зручний спосіб, відповідати платоспроможності споживачів та не дискримінувати їх права. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору», що проводився в Україні, у своєму дослідженні висвітлює питання фінансової інклюзії з точки зору рівня та частоти користування фінансовими послугами [5].

Вітчизняні науковці також досліджують поняття фінансової інклюзії. Так, С. В. Науменкова та С. В. Міщенко [2] зауважують, що доцільним для розкриття суті поняття «фінансова інклюзія» буде використання таких термінів, як «фінансове охоплення» та «фінансове виключення». Якщо дати коротку характеристику кожному з них, можна зазначити, що «фінансове виключення» не надає можливості доступу споживачам до ключових фінансових послуг, що відповідають їх потребам, через наявні бар'єри та унеможливлення [2]. «Фінансове охоплення», навпаки, передбачає безбар'єрний доступ споживачів до основних фінансових послуг. Ю. І. Шаповал та О. І. Юхта у своїй науковій роботі зазначають, що доцільніше розглядати фінансову інклюзію з позиції збільшення користування фінансовими послугами і продуктами та зменшення перешкод задля покращення можливостей [6]. К. В. Ануфрієва й А. І. Шкляр запропонували розглядати фінансову інклюзію з позиції попиту (фінансова грамотність, розуміння фінансових послуг і потреба в них, оцінка споживачів фінансових послуг) і пропозиції (розвинуті фінансові ринки, банківські та небанківські кредитно-фінансові інституції, «дизайн» фінансових продуктів), які повинні мати баланс між собою [1].

Метою статті є дослідження теоретичних, організаційних і методичних аспектів фінансової інклюзії, проведення аналітичних досліджень розвитку фінансової інклюзії та її впливу на добробут населення, формування рекомендацій для вдосконалення ринку фінансових послуг за умов забезпечення фінансової інклюзії в Україні.

Інклюзивне зростання та розвиток економіки безпосередньо залежить від ступеня доступності користування фінансовими послугами та продуктами, адже саме фінансова інклюзія є інструментом, який забезпечує ефективність інших складових інклюзивного розвитку.

Фінансова інклюзія передбачає, що кожна людина, незалежно від рівня освіти, доходів та інших умов, має широкий доступ до всіх послуг, представлених на фінансовому ринку, що надаються надійними фінансовими посередниками за доступною

ціною, які дадуть їй можливість підвищити рівень свого життя та покращити добробут. Вона включає фінансові послуги щодо заощадження, інвестування, позики та страхування. Як показує досвід, наслідком підвищення фінансової інклюзії є зростання рівня життя населення, особливо за можливості отримання мікрокредитів, відповідно зростає рівень життя домогосподарств, що приводить до зниження рівня захворюваності та смертності; підвищується продуктивність праці, зростає притік інвестицій та експортно-імпортний потенціал, відповідно більш якісно розвивається і ринок фінансових послуг. Тому запорукою ефективного розвитку ринку фінансових послуг є створення необхідних умов для фінансової інклюзії домогосподарств.

Регулярність і тривалість використання фінансових послуг розкриває власне кількісні показники фінансової інклюзії, а якість фінансової послуги відображує рівень відповідності фінансових послуг вимогам клієнтів. У Національній стратегії фінансової інклюзії (NSFI) наведено чотири компоненти фінансової інклюзії: доступність фінансових послуг; якість фінансових послуг; регулярність і тривалість використання; добробут споживачів. Проте в умовах пандемії COVID-19 можна виокремити ще одну важливу складову фінансової інклюзії – швидкість і безпеку отримання фінансової послуги, яка забезпечується за допомогою цифрових технологій (рис. 1).

Необхідність розвитку фінансової інклюзії зумовлено потребою в добробуті, який реалізується через щоденні фінансові операції, зокрема щодо збе-

реження та примноження заощаджень, управління витратами та боргами, здійснення підприємницької діяльності. Саме тому фінансова інклюзія допомагає знизити рівень бідності та нерівності в країні, допомагає збалансувати споживання домогосподарств і розпочати малий бізнес. Дизайн і вартість фінансового продукту визначають попит на послуги фінансової установи та її доходи, бо продукт має відповідати потребам і можливостям споживачів. Водночас фінансова спроможність завжди відіграє основну роль у доступності фінансових послуг для групи людей з низьким рівнем доходу.

Велике значення має підвищення фінансової грамотності споживачів і захист їхніх прав, що підвищує розуміння та довіру до регульованої фінансової системи. Розширення інклюзії сприяє також прозорості фінансових послуг завдяки розширенню безготівкової форми розрахунків. У зв'язку з цифровізацією економіки розвиток фінансової інклюзії є важливим завданням на тепер, адже близько 38% дорослих у світі не зверталися та не використовували жодних фінансових послуг і продуктів, а близько 73% бідних людей не мають навіть банківських рахунків (рис. 2). Близько 1,7 мільярда дорослих залишаються поза банками – без рахунку у фінансовій установі або без мобільних платіжних сервісів.

Майже половина населення, виключеного з ринку фінансових послуг, за результатами дослідження Світового банку у 2017 р., проживала в Китаї (225 млн дорослих без рахунку, 13%) – найбільше у світі населення поза банками, за ним йдуть Індія (190 млн,

Рис. 1. Складові фінансової інклюзії

Джерело: авторська розробка.

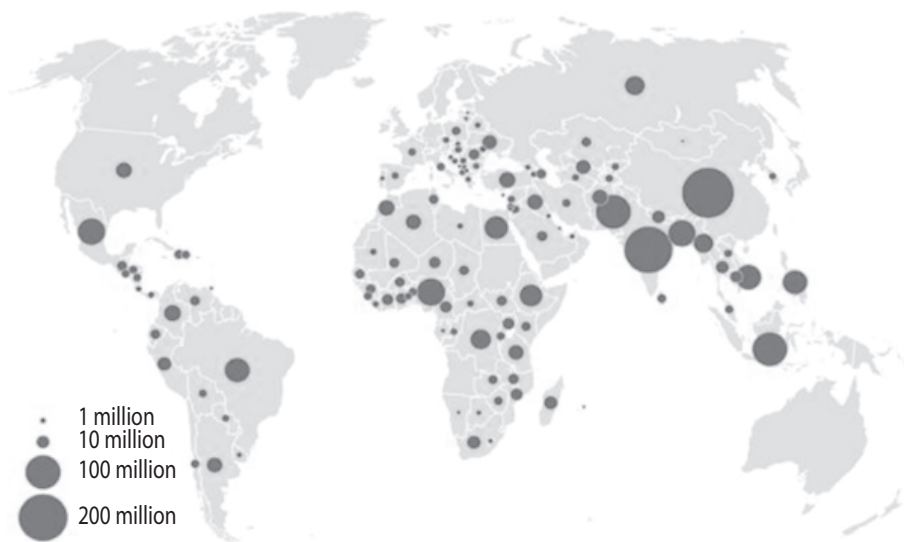

Рис. 2. Кількість дорослого населення без банківського рахунку [8]

11%), Пакистан (100 млн, 6%) та Індонезія (95 млн, 6%), Нігерія (4%), Мексика (3%) та Бангладеш (3%). Ці сім країн разом складають половину дорослого населення поза банками та, власне, виключені з фінансового ринку (рис. 3).

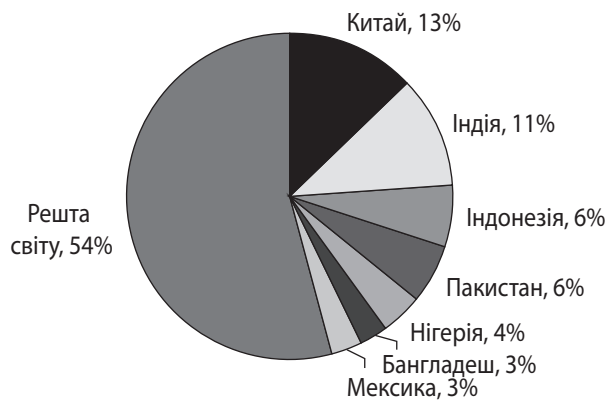

Рис. 3. Структура дорослого населення без рахунку у світі

Джерело: складено за [8].

Розвиток інноваційних сервісів і збільшення безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток, що пов'язано переважно з пандемією COVID-19, позитивно впливає на фінансові звички українців і розвиток фінансової інклюзії: частка безготівкових операцій з використанням платіжних карток щороку зростає, а саме: у 2014 р. вона складала 25%, а у 2020 р. – 54% (рис. 4).

Аналіз фінансової інклюзії країн – сусідів України та європейських країн показав, що Польща, Білорусь, Чехія, Угорщина мають досить високу частку населення, яке має рахунок у фінансовій установі. Станом на 2019 р. рівень фінансового включення в Польщі становив 87%, у Білорусі та Чехії – по 81%,

у Росії – 76%, в Україні – 63%, у Грузії – 61% та в Румунії – 58% (рис. 5). Тобто 37% українців є виключеними з ринку фінансових послуг, що є середнім значенням на загальносвітовому рівні, адже більше 138 млн жителів європейських країн не мають рахунку в банку та не користуються фінансовими послугами [5].

Наявність у дорослого населення банківського рахунку є ключовою ознакою фінансової інклюзії. Такі країни, як Данія, Швеція, Норвегія, Нідерланди та інші мають на сьогоднішній день високі показники фінансового включення, деякі з країн посідають високі позиції, майже зі 100% рівнем фінансової інклюзії. У світі більша частка фінансово виключеного населення належить жінкам – 56%, які не мають навіть банківського рахунку. Аналіз фінансового виключення за віковою групою у світі показав, що 30% фінансово виключених дорослих має вік від 15 до 24 років, а 70% – старші 25 років. Рівень освіти теж сильно впливає на фінансове включення, наприклад 62% серед усіх виключених – дорослі з початковою освітою або без неї, лише 38% закінчили середню школу або мають вищий рівень освіти. Безробітних серед фінансово виключених близько 47%, інші 53% працевлаштовані або шукають роботу [8].

Рамка фінансової інклюзії, наведена на рис. 6, показує структуру населення, яке використовує офіційні фінансові послуги, і те, яке виключене з ринку фінансових послуг. До фінансово виключеного населення належать дорослі, які не використовують офіційні фінансові послуги. Важливо враховувати, що фінансове виключення може бути добровільне, наприклад через релігійні чи культурні переконання, а також через дискримінацію окремих верств населення, наприклад жінок, в окремих випадках – через економічне насилля в сім'ї або через недовіру до фінансових інституцій.

Частка, %

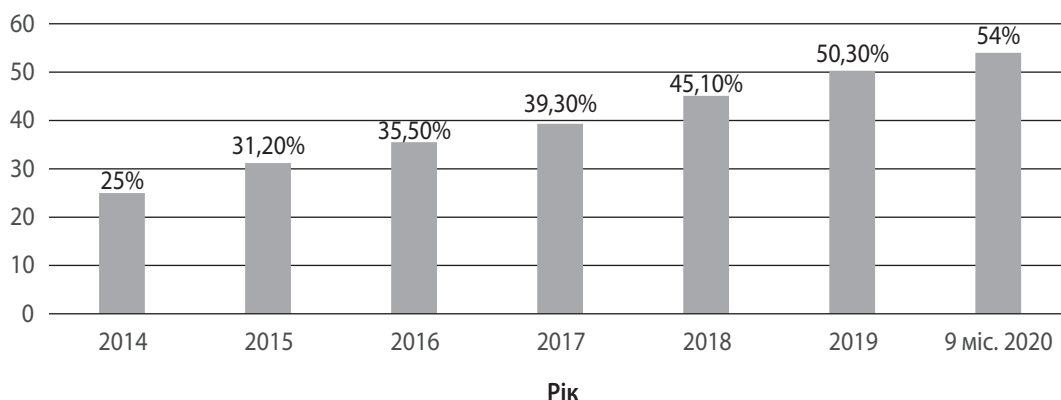

Рис. 4. Частка безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні

Джерело: складено за [4; 5].

Частка, %

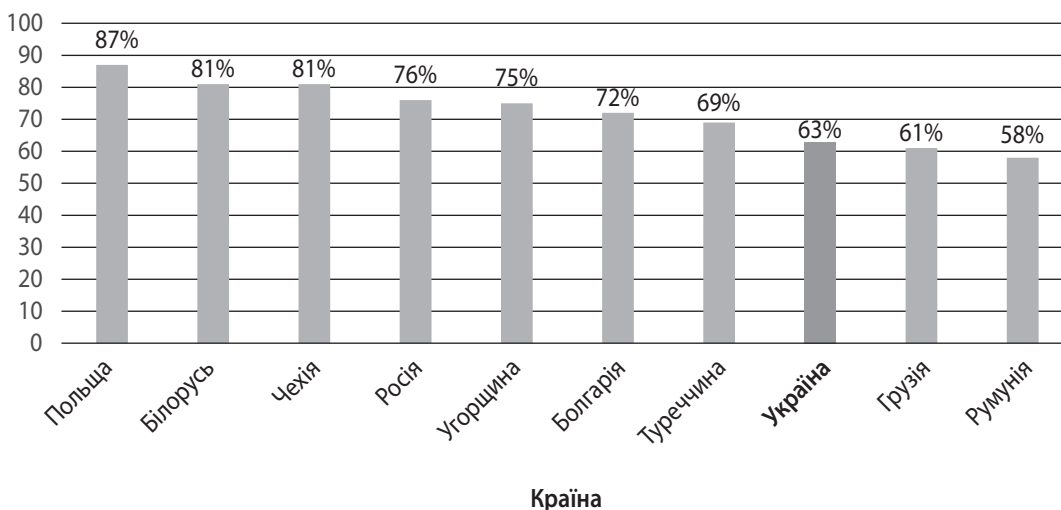

Рис. 5. Частка населення, що має рахунок у фінансовій установі

Джерело: складено за [5].

Вимушене фінансове виключення, як правило, торкається тих домогосподарств, які мають низький рівень доходів і фінансової грамотності. Такі домогосподарства часто не заощаджують, не інвестують і беруть кредити не на створення бізнесу, а лише на споживчі потреби, а якщо і користуються фінансовими послугами, то, як правило, не вигідними для себе. Розвиток фінансової інклюзії передбачає також залучення на ринок фінансових послуг тих членів суспільства, які були дискриміновані за певними ознаками: гендером, віком (літні або молоді люди), місцем проживання (переселенці, мігранти), люди з особливими потребами, люди з низьким рівнем доходу тощо. Своєю чергою, фінансові інституції повинні інформувати потенційних клієнтів про свої продукти та їх особливості, підвищувати фінансову грамотність споживачів, адже в умовах цифровізації це робити набагато легше.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що потрібно розробляти багатоцільові інклюзивні фінансові продукти, які гармонізують інтереси всіх користувачів фінансових послуг, які матимуть рівний доступ до їх використання. Важливим аспектом реалізації концепції фінансової інклюзії є мотивація користуватися фінансовими послугами не лише тих, хто вимушено виключений, а й тих, хто добровільно відмовився від їх використання. Адже часто через свої переконання чи страхи люди навіть можуть втратити роботу, бо роботодавець хоче виплачувати заробітну плату на дебетову картку, а працівник відмовляється через релігійні переконання, виникає конфлікт, наслідком якого може бути навіть звільнення. Часто через негативний досвід, а відповідно, і недовіру, людина боїться користуватися фінансовими послугами.

Окремою проблемою є низький рівень фінансової грамотності, коли споживач фінансових послуг

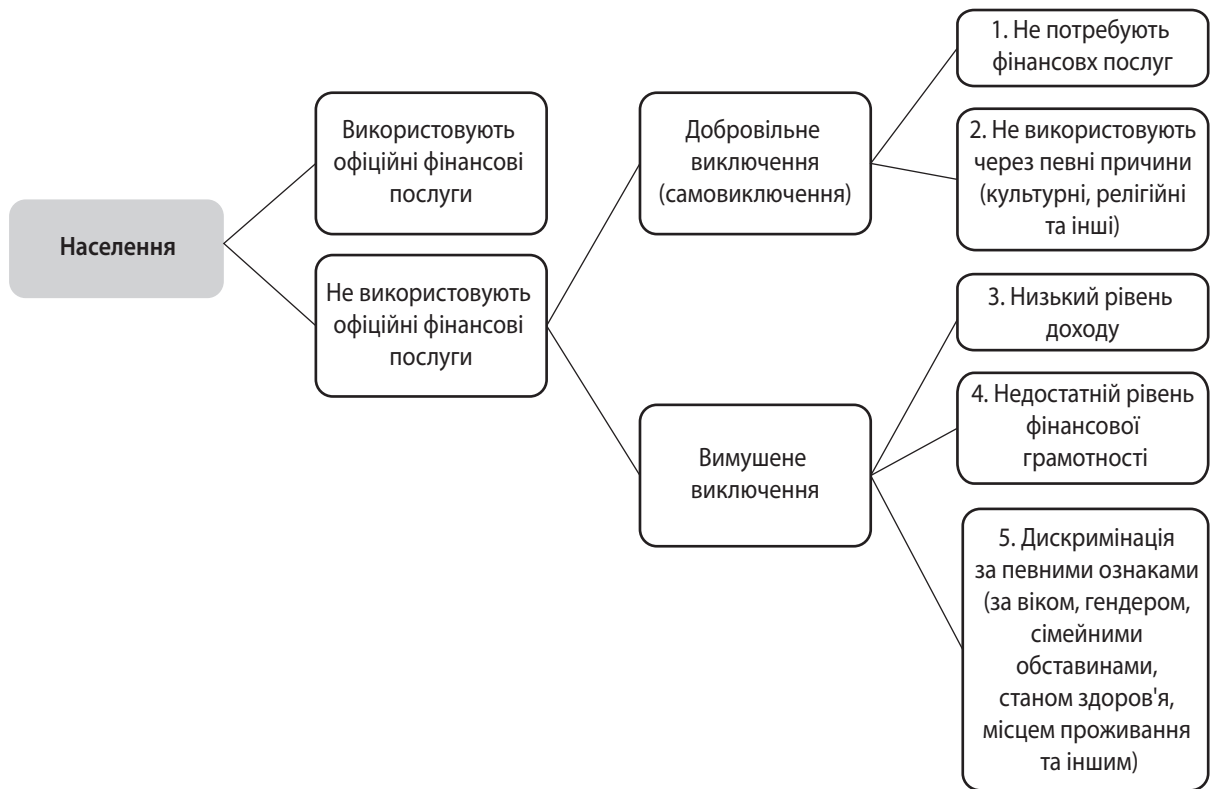

Рис. 6. Рамка фінансової інклюзії

Джерело: авторська розробка.

обирає послуги недобросовісних фінансових посередників, бо співпрацювати з ними швидко і легко. Відповідно до досліджень ОЕСР загальний індекс фінансової грамотності України становить 11,6 (із 21). Цей індекс базується на балах за фінансові знання, ставлення та поведінку. Результат України є також нижчим, ніж середній показник (12,1) для шести сусідніх країн з низьким і середнім рівнями доходу, у яких проводилось опитування ОЕСР (Білорусь, Грузія, Угорщина, Польща, РФ, Туреччина) (рис. 7) [9].

Різниця в результатах між Україною та іншими країнами пояснюється низькими балами за ставлення та знання. Загальний індекс фінансової грамотності продемонстрував лише незначні відмінності залежно від статі та типу населеного пункту, але куди більші відмінності – залежно від віку, рівнів доходу та освіти [9]. Найвищі бали були пов'язані з користуванням банківським рахунком. Бали за фінансову грамотність є найнижчими у віковій групі від 18 до 24 років (10,6). Бали за фінансові знання та поведінку значно підвищуються зі збільшенням доходу, але ставлення є однаковим незалежно від рівня доходу. Лише 43% дорослого населення в Україні правильно відповіли на мінімум п'ять із семи запитань на перевірку знань (що вважається мінімальним цільовим показником) проти показника 56% у всіх країнах, які брали участь в опитуванні ОЕСР у 2016 р., та показника 51% для сусідів України [5]. Фінансова грамот-

ність є одним із чинників, які сприяють поліпшенню фінансового добробуту людини.

Як наслідок, близько 40% населення України у 2019 р. не користувалися жодною фінансовою послугою, 29% скористалися однією, і лише 31% використали дві та більше фінансових послуг [5].

Головними інструментами реалізації розвитку фінансової інклюзії, які навіть в умовах пандемії сприятимуть включенню всіх членів суспільства, є Інтернет-банкінг, Fintech-послуги, цифрові гаманці, а також розробка цифрової валюти центральними банками. Наприклад, частка клієнтів, що використовують Інтернет-банкінг, зросла під час пандемії на 8%, а 55% користувачів застосовують його для оплати різних послуг (при значенні 47% до пандемії) [3]. Дані тенденції до збільшення демонструють покращення цифрової та фінансової обізнаності населення.

Можливість скорочення витрат і часу на отримання фінансової послуги, простота та швидкість доступу, довіра до бренду, цифрова безпека та захист від кібератак будуть задовольняти потреби різних груп споживачів фінансових послуг, які навчилися отримувати їх без відвідування фінансових інституцій. Тому хотілося б підкреслити, що добровільне виключення легко трансформувати в добровільне включення, якщо підвищувати фінансову грамотність і розробляти фінансові продукти, використовуючи методи поведінкової теорії «підштовхування» Нобе-

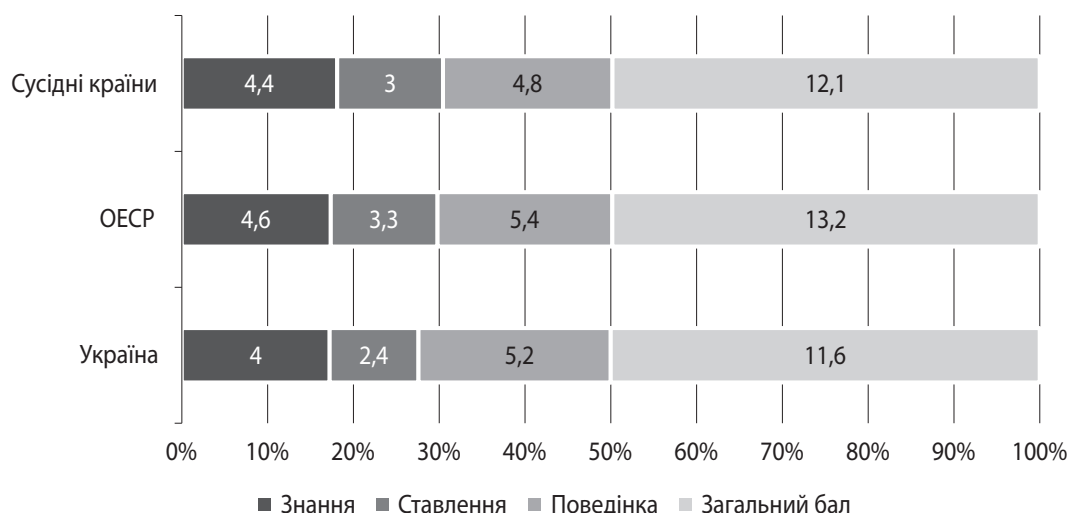

Рис. 7. Рівень фінансової грамотності, бали

Джерело: складено на основі даних [5].

лівського лауреата Р. Талера (R. H. Thaler), які будуть максимально задовольняти потреби споживача [10].

ВИСНОВКИ

Слід підкреслити, що фінансова інклюзія досягається лише завдяки злагодженій взаємодії держави, фінансових інституцій і споживачів фінансових послуг, які мають створити відповідні умови та правила, щоб підвищити рівень довіри до ринку фінансових послуг, а це можливо лише в результаті позитивного досвіду від взаємодії, який забезпечить безпеку капіталовкладень, гарантії їх повернення й отримання прибутку інвесторами. Ці дії мають бути спрямовані на спонування споживачів фінансових послуг до підвищення економічного зростання, підвищення фінансової грамотності, збільшення вигоди від детінізації транзакцій, збільшення рівня заощаджень та їх інвестування в економіку. Фінансові посередники зобов'язані надавати можливості споживачам для збереження та примноження свого капіталу шляхом підвищення якості, урізноманітнення асортименту фінансових послуг і створення багатоглибких фінансових продуктів, які легко та максимально задовольнятимуть потреби всіх верств населення. Удосконалення послуг на фінансовому ринку можна забезпечити через:

- ✦ підвищення фінансової грамотності та розширення кола клієнтів ринку фінансових послуг;
- ✦ упровадження системи адаптації фінансових продуктів відповідно до вимог інклюзивності;
- ✦ просування цифрових фінансових послуг як пріоритетного напрямку для розвитку інклюзивних фінансових систем, особливо серед тих споживачів, які мають обмежений доступ до фінансових послуг;
- ✦ дизайн фінансових послуг шляхом використання теорії «підштовхування».

ЛІТЕРАТУРА

1. Ануфрієва К. В., Шкляр А. І. Фінансова інклюзія як чинник соціоекономічного розвитку. *Український соціум*. 2019. № 3. С. 59–77. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2019.03.059>
2. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 532 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/datasetsector-financial#1ms>
4. Фінансова грамотність обізнаність та інклюзія в Україні : звіт про дослідження. Листопад 2017 р. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136332>
5. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Червень 2019 р. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/06/Financial-Literacy-Survey-Report_June2019_ua.pdf
6. Шаповал Ю. І., Юхта О. І. Вимірювання фінансової інклюзії: переваги та обмеження існуючих підходів. *Український соціум*. 2019. № 3. С. 78–91. DOI: 10.15407/socium2019.03.078
7. Global Financial Inclusion and Consumer Protection (FICP) Survey // World Bank. 2017. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/ficp-survey>
8. The Global Findex Database 2017. URL: <https://global-findex.worldbank.org/>
9. Global Financial Inclusion and Consumer Protection Survey. 2017 Report. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136331>
10. Thaler R. H., Sunstein C. R. *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. New York : Penguin Books, 2009. 312 p.

REFERENCES

- Anufrieva, K. V., and Shkliar, A. I. "Finansova inkluziia yak chynnyk sotsioekonomichnoho rozvytku" [Financial

- Inclusion as a Factor for Socio-Economic Development]. *Ukrainskyi sotsium*, no. 3 (2019): 59-77.
DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2019.03.059>
- "Finansova hramotnist obiznanist ta inkluziia v Ukraini : zvit pro doslidzhennia" [Financial Literacy Awareness and Inclusion in Ukraine: A Research Report]. November 2017. <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136332>
- "Finansova hramotnist, finansova inkluziia ta finansovyi dobrobut v Ukraini" [Financial Literacy, Financial Inclusion and Financial Well-being in Ukraine]. *Proekt US-AID «Transformatsiia finansovoho sektoru»*. June 2019. http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/06/Financial-Literacy-Survey-Report_June2019_ua.pdf
- "Global Financial Inclusion and Consumer Protection (FICP) Survey". *World Bank*. 2017. <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/ficpsurvey>

- "Global Financial Inclusion and Consumer Protection Survey. 2017 Report". <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136331>
- Naumenkova, S. V., and Mishchenko, S. V. *Rynok finansovykh posluh* [Financial Services Market]. Kyiv: Znannia, 2010.
- Oftsiniyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy. <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/datasetsector-financial#1ms>
- Shapoval, Yu. I., and Yukhta, O. I. "Vymiriuvannia finansovoi inkluziit: perevahy ta obmezhenia isnuichykh pidkhodiv" [Measuring Financial Inclusion: Advantages and Limitations of Existing Approaches]. *Ukrainskyi sotsium*, no. 3 (2019): 78-91.
DOI: 10.15407/socium2019.03.078
- "The Global Findex Database 2017". <https://globalfindex.worldbank.org/>
- Thaler, R. H., and Sunstein, C. R. *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. New York: Penguin Books, 2009.

УДК 338.242
JEL: O22

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЮВИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

©2021 КАНОВА О. А.

УДК 338.242
JEL: O22

Канова О. А. Оцінка ефективності фінансової складової реалізації цільових програм в Україні

Мета даної статті полягає в дослідженні реалізації державних цільових програм в Україні за допомогою оцінки ефективності їх фінансової складової. Визначено важливі системні проблеми реалізації програмно-цільового методу планування в Україні. Проведено оцінку ефективності фінансової складової реалізації державних цільових програм в Україні в розрізі окремих джерел фінансування, а саме: коштів державного та місцевих бюджетів України, а також інших джерел (позабюджетні кошти, такі як внески учасників реалізації програм, гранти міжнародних організацій, кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб, зацікавлених у реалізації проєктів, благодійні та спонсорські внески, кредитні кошти тощо). Визначено заплановані обсяги фінансування досліджуваних програм і розраховано частки, які мають надходити з різних джерел. При цьому державні цільові програми розподілені за спрямованістю на економічні, соціальні та екологічні. Виявлено деякі закономірності фінансування цільових програм у контексті структури джерел фінансування та загальних обсягів інвестицій. Проведено дослідження фактичного залучення фінансових ресурсів до цільових програм у загальному вигляді та за різними джерелами фінансування (за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел). Визначено відсотки виконання запланованих у цільових програмах завдань. Складові оцінки успішності реалізації державних цільових програм визначено шляхом розрахунку середнього значення відсотка виконання планових показників програми. Проведено оцінку ефективності використання фінансових ресурсів для реалізації цільових програм різної спрямованості. Наведено загальні плани та фактичні обсяги фінансування державних цільових програм в Україні. Перспективи подальших досліджень у даному напрямі полягають у визначенні дієвості залучення окремих джерел до фінансування цільових програм різної спрямованості.

Ключові слова: джерело фінансування, оцінка ефективності, програмно-цільове планування, фінансування, цільова програма.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-8-134-139>

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 9.

Канова Олександра Андріївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: oleksandra.kanova@hneu.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0101-053X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1858955/oleksandra-kanova/>

UDC 338.242
JEL: O22

Kanova O. A. Assessing the Efficiency of the Financial Component of the Implementation of Targeted Programs in Ukraine

The article is aimed at studying the implementation of the State-based target programs in Ukraine by evaluating the efficiency of their financial component. Important systemic problems of implementation of the program-target planning method in Ukraine are identified. The efficiency of the financial component in the implementation of the State-based target programs in Ukraine is assessed in terms of certain sources of financing, namely: funds of the State and local budgets of Ukraine, as well as other sources (off-budget funds such as contributions of program participants, grants of international organizations, funds of business entities and individuals interested in the implementation of projects, charitable and sponsorship contributions, credit funds, etc.). The planned amounts of financing for the researched programs have been determined and the shares that should come from different sources are calculated. At this, the State-based target programs are allocated with focus on economic, social and environmental ones. Some regularities of financing of target programs in the context of the structure of sources of financing and total investments have been identified. A study of the actual involvement of financial resources in target programs in gen-